

Výzkumná zpráva za rok 2015

Monitoring ptáků v České republice v letech 2014 - 2018

Autoři: prof. RNDr. Vladimír Bejček, CSc., prof. RNDr. Karel Šťastný, CSc.

Subdodavatel: Česká společnost ornitologická

Již čtvrté mapování hnízdního rozšíření bylo zahájeno v roce 2014 a bude končit v roce 2017. Koordinacním pracovištěm je Fakulta životního prostředí ČZU v Praze (Vladimír Bejček, Karel Šťastný), spolupracujícími subjekty pak ČSO a Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Výsledky právě probíhajícího mapování v ČR se plně promítnou do připravovaného Evropského atlasu.

Základem čtvrtého mapování hnízdního rozšíření ptáků v České republice je stejná síť jako v druhém (1985 – 89) a třetím (2001 – 2003) mapování. Jde o síť sférických lichoběžníků (kvadrátů) vycházející ze souřadnicové sítě KFME: 10 minut zeměpisné délky a 6 minut zeměpisné šířky, tedy cca 11,2 x 12 km (plocha cca 133 km²). Základní kvadrát je označen čtyřmístným kódem: první dvojčíslí označuje řadu, druhé dvojčíslí sloupec. Celkem jich na území ČR zasahuje 678. Základní kvadrát je dále rozdělen na 16 (4 x 4) „malých“ čtverců (cca 2,8 x 3,0 km = 8,4 km²) – obr. 1.

Veškerá organizace a vkládání dat probíhají v přehledné on-line aplikaci „<http://atlas.birds.cz>“, která je volně přístupná všem zájemcům. Každý vložený záznam se bez větších prodlev překlápí do karty příslušného kvadrátu a následně do mapových výstupů – druhové mapky a mapky s počtem zjištěných druhů v jednotlivých kvadrátech. Je tedy velmi žádoucí, aby mapovatelé svá terénní pozorování vkládali průběžně. Jedině tak budou zmíněné výstupy neustále aktuální a bude tak jasné, které oblasti jsou ještě málo probádané a zaslouží si naši pozornost.

Mapování

Mapování probíhá v základních kvadrátech tak, že jsou v hnízdní době navštíveny všechny typy prostředí. Nejdříve by měla být pozornost věnována převažujícím biotopům – zemědělským plochám, lesům, obcím, rybníkům – a teprve pak se věnovat biotopům vzácnějším (pískovny, lomy, nivy potoků atd.). Cílem každého mapovatele je prokázat co nejvyšší počet hnízdících druhů v nejvyšší možné kategorii hnízdění (viz. box). Největší mapovací úsilí by mělo být nasměřováno na hlavní hnízdní období od dubna do července.

Pro mapování jsou velice cenná i všechna pozorování vložená do faunistické databáze ČSO avif.birds.cz, která jsou přidělitelná ke konkrétnímu kvadrátu a obsahují hnízdní kategorii.

Hodinovka

Hodinovka je metodicky jednoduchý způsob stanovení relativní početnosti ptačích populací. Pomocí ní jsme schopni srovnávat četnost výskytu téhož druhu mezi různými lokalitami a v různých letech. Provádí se ve třech počítacích vylosovovaných malých čtvercích v každém standardním kvadrátu. Losování probíhá každý rok mapování. Každý vylosovovaný čtverec je nutné navštívit dvakrát za hlavní hnízdní sezónu, a to poprvé od 10. dubna do poloviny května a podruhé od poloviny května do konce června. Při hodinovce pomalu procházíme terén a zaznamenáváme každý nově zjištěný druh, přičemž hodina sčítání je rozdělena na šest desetiminutovek. U každého prvního záznamu určitého druhu uvedeme kategorii i stupeň hnízdění. Zápis takového druhu zopakujeme jen tehdy, pokud zjistíme vyšší kategorii hnízdění.

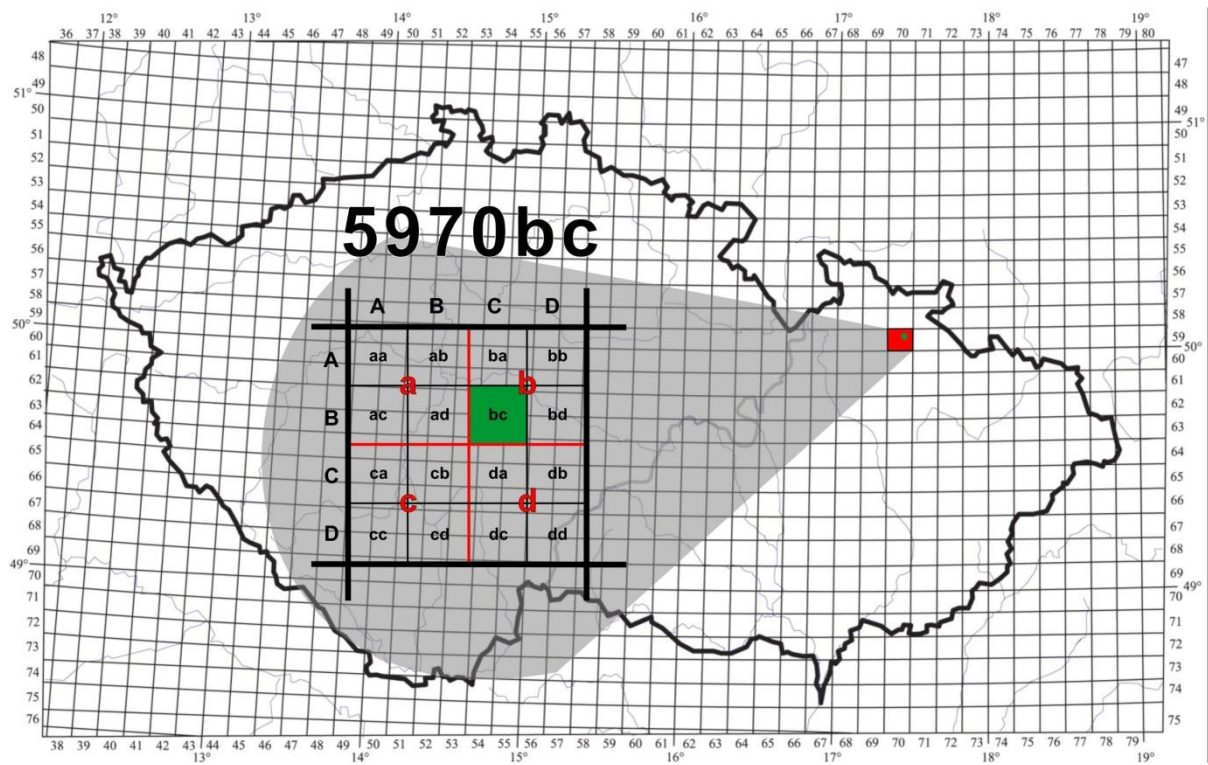
Ukládání dat

Základním nástrojem pro ukládání veškerých dat souvisejících se čtvrtým mapováním hnízdního rozšíření ptáků v ČR je na rozdíl od předchozích období online databáze atlas.birds.cz. Pro přístup do této databáze je třeba se jen zaregistrovat na birds.cz/reg. Všichni uživatelé faunistické databáze ČSO či spolupracovníci Jednotného programu sčítání ptáků se mohou přihlásit rovnou. V prostředí online databáze atlas.birds.cz je možné se závazně přihlásit k mapování jednotlivých kvadrátů, vkládat zjištěná pozorování z mapování a hodinovek. Dále je možné upravovat souhrnné výsledky přes kartu kvadrátu. Kromě vkládání dat můžeme nahlédnout do aktuálních map rozšíření jednotlivých druhů ptáků a na další interaktivní mapce zjistit, kolik druhů ptáků bylo doposud zjištěno v jednotlivých kvadrátech. Přejížděním kurzoru přes pole kvadrátů zjistíme přihlášené mapovatele, se kterými se můžeme v případě potřeby spojit mailem.

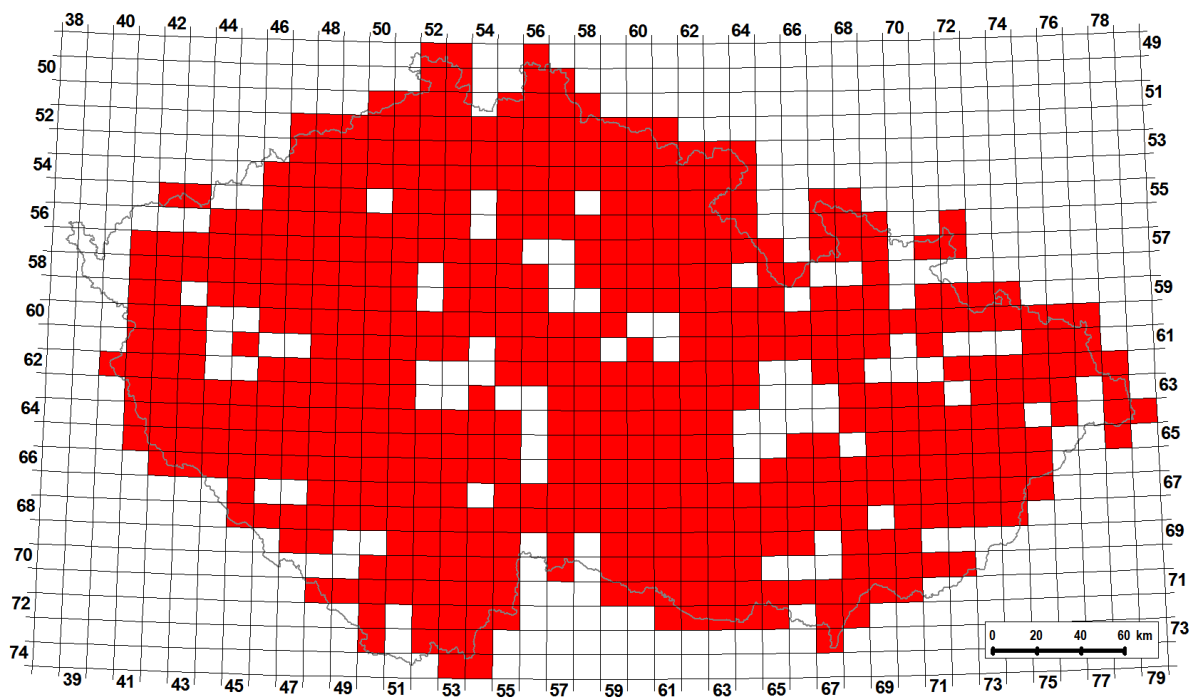
Výsledky po dvou letech:

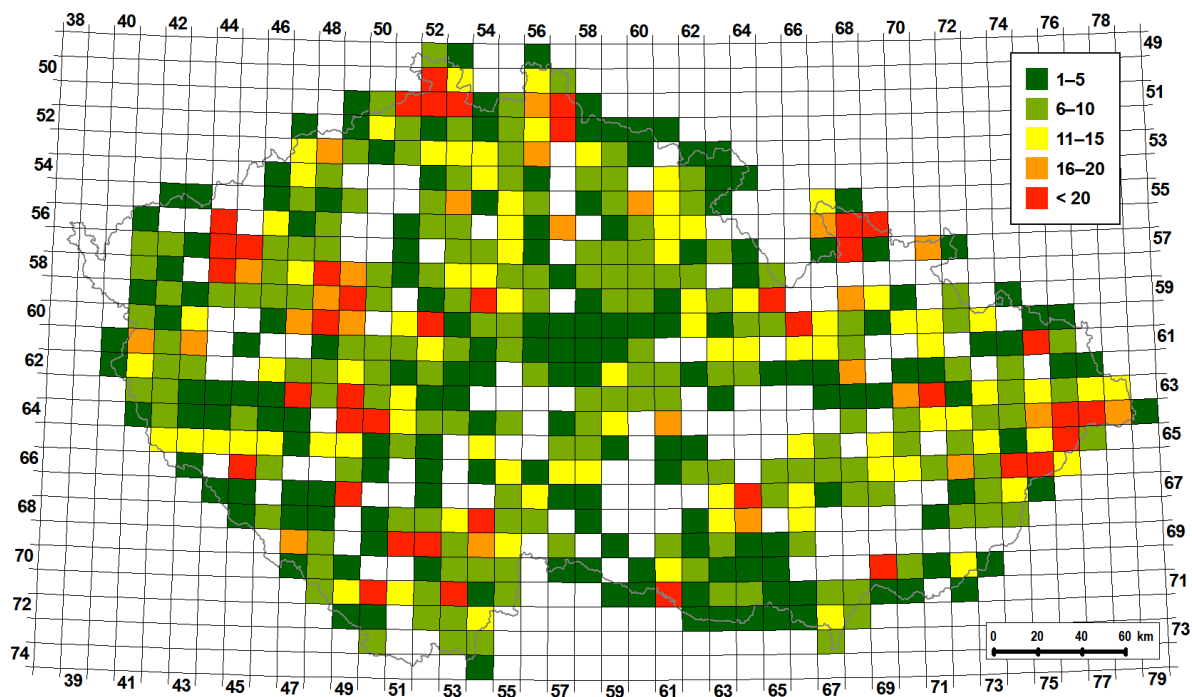
Všechny následující statistické údaje jsou vztaženy k 18. 11. 2015. Základních kvadrátů s alespoň jedním přihlášeným mapovatelem bylo 545 (80,4 %) – viz obr. 2. Přihlášených mapovatelů bylo registrováno 331. Zde je třeba poznamenat, že ve srovnání s předchozími obdobími mapování je počet přihlášených mapovatelů překvapivě podstatně nižší. Jaký je důvod tohoto stavu, se dá jen spekulovat. Není vyloučeno, že se někteří potenciální zájemci zalekli novinek v metodice, zejména hodinovek. Alespoň jedna hodinovka byla v uplynulých dvou hnízdních obdobích ve 492 základních kvadrátech (72,6 %). Celkově bylo do databáze vloženo 4374 hodinovek. To je jistě samo o sobě velkým úspěchem. Přesto v tomto ohledu existují určité disproporce. V některých kvadrátech jich bylo uděláno mnoho (nejvíce 37), ovšem ve zhruba čtvrtině kvadrátů (186 – 27,4 %) nebyla provedena ani jedna (obr. 3). Je však záhodno poznamenat, že v kvadrátech, které zasahují do některé z Ptačích oblastí, bylo finančně podporováno provedení hodinovek v každém malém čtverci.

Významným ukazatelem úspěšnosti mapování hnízdního rozšíření ptáků je jistě počet zjištěných druhů v kvadrátech. Průměr na kvadrát v současnosti činí 80 druhů. V 416 kvadrátech bylo zjištěno více než 75 druhů (63 %) a jen v 34 kvadrátech (5 %) méně než 25 druhů – nezřídka jde o hraniční kvadráty. V přiložené mapce si můžeme udělat přehled, v kterých částech ČR je potřeba ve zbývajících dvou letech napnout síly a chybějící data doplnit (obr. 4).

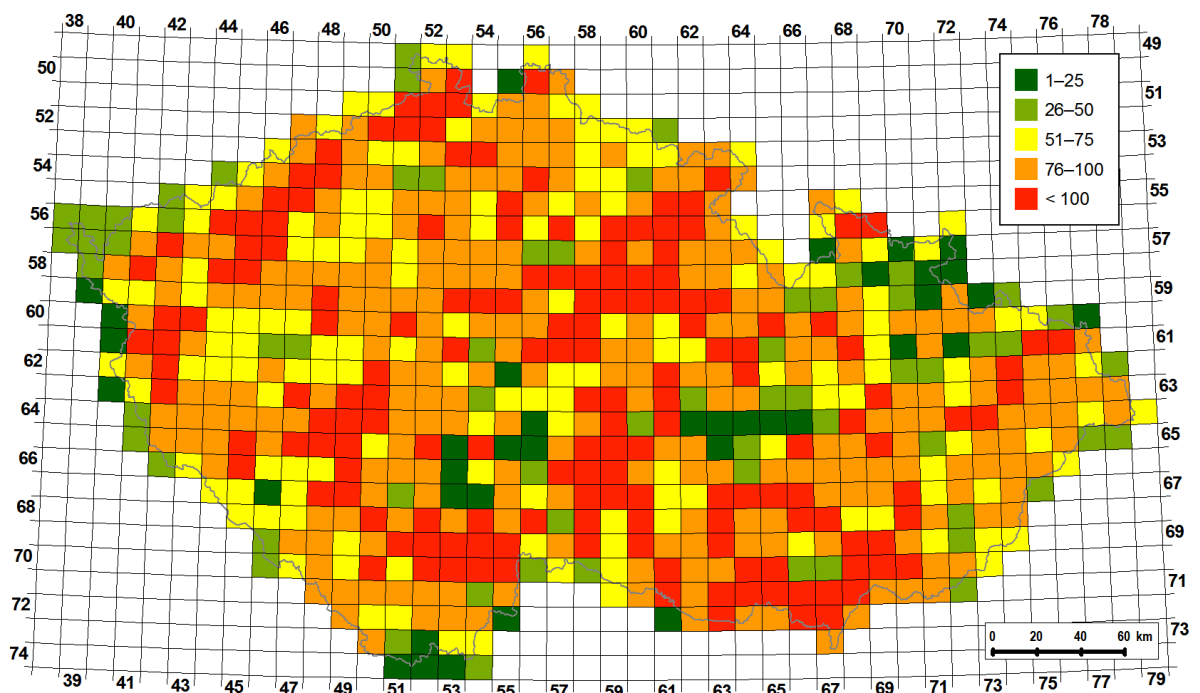

Obr. 1. Schéma dělení základních kvadrátů na 16 „malých“ a znázornění jejich kódování

Obr. 2 Obsazenost kvadrátů mapovatelů

Obr. 3 Provedené hodinovky v letech 2014 a 2015

Obr. 4 Počet druhů na kvadrát v letech 2014 a 2015